

IFLA:n Kirjastotilastomanifesti

Tausta

IFLAn (International Federation of Library Associations and Institutions) presidentti Claudia Lux teki aloitteen tämän dokumentin laatimiseksi Montréalissa elokuussa 2008 pidetyn IFLA:n tilastojaoksen (Statistics and Evaluation Section) kongressin yhteydessä.

Ajatuksena oli tuottaa virallinen dokumentti, jossa kerrotaan kirjastotilastojen tärkeydestä. Niiden avulla osoitetaan sitä arvoa, jota kirjastot tuovat käyttäjilleen ja yhteiskunnalle. Tilastotieto on välttämätöntä kirjaston johtamisessa, mutta sen avulla voidaan saavuttaa enemmänkin. Päätäjille, rahoittajille tai suurelle yleisölle esitettyinä tilastotiedolla on vaikutusta strategiseen suunnitteluun ja sen avulla voidaan luoda ja pitää yllä luottamusta kirjastolaitokseen.

Kirjastotilastomanifesti

“Kirjastot ja tietopalvelut palvelevat yhteiskuntaa säilyttämällä muistia, ruokkimalla kehitystä, tekemällä mahdolliseksi koulutuksen ja tutkimuksen ja tukemalla kansainvälistä yhteisymmärrystä ja yhteiskunnallista hyvinvointia.” (Alex Byrne 2005.)

Kirjastotilastot: tiedolla on merkitystä

Kirjaston palveluja, käyttöä ja käyttäjiä koskeva määrällinen ja laadullinen tieto on välttämätöntä kirjaston tuoman huomattavan arvon todistamiseksi.

Koska tämänkaltaisen tilaston tiedollinen arvo riippuu tilaston kattavuudesta ja sen toimittamisen nopeudesta, maan kaikkien kirjastojen osallistuminen tilastointiin on välttämätöntä.

Kirjastotilastot ovat tarpeellisia kirjastojen tehokkaassa johtamisessa, mutta vieläkin tärkeämpiä ne ovat esiteltäessä kirjaston palveluja eri sidosryhmille: päättäjille ja rahoittajille, kirjastonjohtajille ja henkilökunnalle, varsinaisille ja potentiaalisille käyttäjille, medialle ja suurelle yleisölle. Silloin kun tilastotietoa kohdistetaan päättäjille, johtajille ja rahoittajille, sillä on oleellinen merkitys palvelutasoa ja tulevaa strategista suunnittelua koskevassa päätöksenteossa.

Kirjastotilasto voi tuoda esiin aineistojen rikkauden tai kätkeytyä menestystarinoita silloin kun kirjastot ovat onnistuneet kiinnostavan informaation tarjoamisessa kaikille väestöryhmille.

Mitä kirjastotilasto kuvaa

Mittaamalla panostusta kirjastoon (resurssit mukaan lukien rakennukset ja laitteet, henkilökunta ja kokoelmat) tilasto osoittaa kuinka poliitikot ja päättäjät ovat sitoutuneet kirjastopalveluihin.

Mittaamalla tulosta sekä perinteisten että uusien elektronisten kokoelmien ja palvelujen käyttöä kirjastot osoittavat, että ne tarjoavat kohdeväestönsä kannalta oikeita palveluja. Panos-tuotoslaskennan avulla voidaan arvioida tarjoavatko kirjastot palvelujaan kustannustehokkaasti.

Kirjastopalvelujen käyttöä ja hyväksyntää koskeva tieto voi myös ilmaista kirjastojen vaikutusta väestöön. Kirjaston vaikutus (lukutaitoon, tiedonhankintataitoihin, koulutukselliseen menestykseen tai syrjäytymisen ehkäisemiseen) tulee näkyvämmäksi, kun käyttäjäkyselyistä saataava laadullista tietoa yhdistetään tilastotietoon.

Kirjastot ovat omaksuneet uusia vastuita muuttuvassa tietoyhteiskunnassa; ne tarvitsevat uudenlaisia tilastoja näiden uusien tehtävien hoitamiseksi ja edistämiseksi.

Kirjastotilaston laatu

Oikea, luotettava ja vertailukelpoinen tieto on ratkaisevan tärkeää, jotta kirjastotilasto olisi käytökelpoinen. Kansallisen - ja kansallisista tilastoista kerätyn kansainvälisen - kirjastotilaston laatu riippuu siitä, miten täsmällisesti ja oikea-aikaisesti kirjastot tilastonsa toimittavat ja miten huolellisesti ne tarkastavat ja korjaavat tilastojensa virheet ja väärinkäsitykset. Jotta tilasto olisi vertailukelpoinen eri alueitten ja maitten välillä, tulee käyttää samoja määritelmiä ja menetelmiä.

Sama viranomainen ei hallinnoi kaikkia kirjastoja. Useimmat niistä palvelevat tiettyjä organisaatioita (yliopistoja, kaupallisia yrityksiä) tai kuntia. Kirjastojen tehtävän, toiminnan tai oikeudellisen aseman voivat määrittää muut organisaatiot, joiden hallintoon kirjastot kuuluvat. Siksi kirjastoja koskevan tiedon keruusta saattavat vastata erityyppiset instituutiot ja organisaatiot, joilla on erilaisia tavoitteita tai päämääriä.

Kirjastoa koskevan tiedon keruu alkaa aina yksittäisestä kirjastosta, mutta päämääränä tulisi olla alueellisen ja kansallisen tason tiedon keruu. Tämän päämäärän saavuttamiseksi kirjastojen tulisi tehdä yhteistyötä ja muodostaa tilastoinnissa alueellisia tai kansallisia verkostoja, joiden avulla voidaan varmistaa, että kansallisen kirjasto-organisaation tiedon keruu hoidetaan tehokkaasti.

Mallikysely

Koska kirjastotilastolla on useita tehtäviä, on erityisen tärkeää käyttää standardisoitua tietoon ja menetelmiin perustuvaa kyselyä.

Siksi on kehitetty yleisille ja tieteellisille kirjastoille mallikysely yhteistyössä IFLA:n, UNESCO:n ja ISO:n (International Organization for Standardization) kanssa. Kysely perustuu ISO:n kirjastotilastostandardiin ja siinä on 23 kysymystä, jotka koskevat sekä perinteisiä että elektronisia kirjasto-

palveluita. Kyselyn käytännön testaukset Latinalaisessa Amerikassa ja Karibian alueella ovat osoittaneet, että mallikyselyä voidaan käyttää vertailukelpoisen kirjastotilaston keruussa.

Kirjaston mallitilasto tuo esiin kirjastoon tehdyt panostukset ja kirjaston tuotokset sekä osoittaa kirjaston roolin väylänä tietoon, tapaamis- ja kommunikaatiokeskuksena sekä oppimisen ja tutkimusentekopaikkana. Lisäinformaatiota voidaan saada, jos kyselytulokset yhdistetään UNESCO:n ja muiden kansainvälisten organisaatioiden keräämään sosiodemografiseen tietoon, esim. lukutaidon asteeseen, koulutustasoon ja maan Internet-yhteyksien saatavuuteen.

Rahoitus, lainsäädäntö ja verkostot

Kannustamme hallituksia ja muita asiaankuuluvia päättäjäthoja perustamaan keskitettyjä yksiköitä kansallisten kirjastotilastojen kokoamiseksi mallikyselyn pohjalta, turvaamaan niille asiaankuuluva rahoitus sekä tukemaan paikallisia ja alueellisia organisaatioita tilastojen keräämisessä.

Kansainvälisen yhteisön tulisi tukea kirjastoja ja tietopalveluja niiden resursseja ja palveluja kuvaavien yhdenmukaisella tavalla toimitettujen luotettavien tilastojen keräämisessä ja vertailussa ja siten edistää ja tukea kirjastojen roolia lukutaidon ja informaatiolukutaidon, koulutuksen ja kulttuurin edistämässä.

IFLA ja UNESCO ovat valmiita tukemaan kansallisten kirjastotilastojen kehittämistä varmistaa, että kirjastoja johdetaan tehokkaasti ja että kirjastojen panos tietoyhteiskunnassa tunnustetaan.

Luotettavan tiedon saamiseksi tulisi kehittää kansainvälisenä yhteistyönä kirjastojen tilastointiin suunniteltuja opetuspaketteja. Tavoitteena tulee olla toisaalta yksittäisten kirjastojen tehokasta johtamista tukeva tilastointi, toisaalta kirjastoja koskevan tiedon keräämisen koordinointi kansallisella ja kansainvälisellä tasolla sekä näin havainnollistaa kirjastojen panosta oppimisessa ja lukutaidon kehittämisessä sekä sosiaalisessa, kulttuurisessa ja taloudellisessa kehityksessä.

Manifestin käyttöönotto

Vetoamme päättäjiin kaikilla tasoilla ja kirjasto-yhteisöön kaikkialla maailmassa, jotta ne välittäisivät edelleen tätä manifestia ja toteuttaisivat tässä tekstissä mainittuja periaatteita ja toimia.

Hyväksytty IFLA:n johtokunnassa 9.4.2010

Englanninkielisestä alkuperäistekstistä kääntäneet Markku Laitinen, Kansalliskirjasto, Jarmo

Saarti, Itä-Suomen yliopiston kirjasto, Päivi Rasin kangas, Oulun kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto ja Antti-Pekka Seppänen, Uudenmaan ELY-keskus.

Tässä manifestissa mainittu mallikysely on julkaistu artikkelissa:

Ellis, S., Heaney, M., Meunier, P & Poll, R. (2009). Global Library Statistics. *Ifla Journal* (35) 2:123–130. Linkki elektroniseen versioon:

<http://archive.ifla.org/V/iflaj/IFLA-Journal-2-2009.pdf>

Opetus ja kulttuuriministeriölle tehty selvitys ehdottaa muistiorganisaatioiden yhdentymistä

Selvityshenkilöt, kansliapäällikkö Harri Skog ja ylijohtaja Håkan Mattlin ehdottavat opetus- ja kulttuuriministeriön virastojen rakennetta, ohjausta ja rahoitusta uudistettavaksi. Esitykset toisivat suuria muutoksia virastokenttään. Ne koskevat myös monia kirjastoja sekä museoita ja arkistoja. Myös virastojen toimintamalleihin ehdotetaan muutoksia: kaksi virastoa muutettaisiin säätiöiksi, yksi yhdistykseksi ja lisäksi kaksi organisaatiota toimisi julkisoikeudellisina laitoksina.

Ehdotuksia perustellaan hallinnonalan voimavarojen yhteen kokoamisella, asiantuntemuksen vahvistamisella ja toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuudella. - Niukkojen resurssien olosuhteissa yhdessä saadaan aikaan enemmän, totesivat selvityshenkilöt luovuttaessaan esitystään.

Uudellen organisoinnissa tärkein ehdotus koskettaa Kansalliskirjaston erottamista Helsingin yliopistosta julkisoikeudelliseksi laitokseksi sekä Varastokirjaston yhdistämistä osaksi Kansalliskirjastoa. Sen rinnalla esitetään, että kansallisten muistiorganisaatioiden ohjaus kootaan yhteen. Muistiorganisaatioita olisivat Arkistolaitos, Kansallinen audiovisuaalinen arkisto, Museovirasto, Kansalliskirjasto ja Kansallisgalleria. Hallinto- ja tukipalveluja koottaisiin suunnitelmallisesti yhteen.

Virastojen yhdistämis- ja toimintamallien muutokset kattavat myös seuraavat kirjastoja, arkistoja ja museoita koskevat muutokset:

- Valtion taidemuseosta muodostettaisiin yksityisoikeudellinen säätiö Kansallisgalleria
- Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista muodostettaisiin yksityisoikeudellinen säätiö
- Celia - Näkövammaisten kirjasto siirrettäisiin yhdistyksen ylläpidettäväksi.
- Kansallinen audiovisuaalinen arkisto ja perustettava Mediakasvatus- ja kuvaohjelma keskus yhdistettäisiin
- Suomenlinnanhoitokunta yhdistettäisiin Museovirastoon

Lisätietoja:

Yhdessä enemmän - selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön konserniohjauksesta ja -rakenteesta / Mera tillsammans - en utredning om undervisnings- och kulturministeriets koncernstyrning och -struktur

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2011/virastonselvitys.html>